

ТЕМА 2. ОСНОВИ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ЮРИСТА

Мета: сформувати в студентів комплексне розуміння сутності, складових, функцій та значення професійної культури юриста як невід'ємної умови ефективної юридичної діяльності та високого рівня правової свідомості.

План:

1. Поняття та види професійної культури юриста.
2. Поняття інформаційної культури юриста та її характеристика.
3. Політична культура юриста: поняття, структура, рівні, види
4. Правова культура юриста: поняття та зміст, види, структура.
5. Етична культура юриста: поняття та зміст, характеристика моральних принципів і норм, структура.
6. Загальна характеристика естетичної культури юриста.
7. Етикет як зовнішня форма вираження професійної культури юриста.

Перелік ключових термінів і понять: професійна культура юриста, інформаційна культура, політична культура, правова культура, етична культура, естетична культура, етикет юриста, судовий етикет, службовий етикет, моральні принципи, рівні політичної культури, структура правової культури.

1. Поняття та види професійної культури юриста

Професійна культура юриста – це складна, інтегративна якість особистості, що включає сукупність інтелектуальних, духовних, творчих здібностей, професійно значущих якостей та ціннісних орієнтацій, які визначають спосіб правового мислення, характер юридичної діяльності та спілкування з іншими суб'єктами правовідносин.

Професійна культура юриста формується в процесі навчання та професійної діяльності і відображає ступінь оволодіння професійними

знаннями, навичками, цінностями, особливостями професійного мислення та поведінки.

Основними характеристиками професійної культури юриста є:

- професійна компетентність (знання, навички, вміння);
- правовий світогляд та правосвідомість;
- сформовані професійно значущі особистісні якості;
- дотримання етичних стандартів професії;
- творче ставлення до виконання професійних обов'язків;
- почуття корпоративної належності та професійної честі.

Види професійної культури юриста:

1. *Інформаційна культура* – здатність ефективно працювати з правовою інформацією.

2. *Політична культура* – система знань, оцінок та моделей поведінки, пов'язаних з функціонуванням політичної системи.

3. *Правова культура* – глибоке знання та розуміння права, вміння застосовувати правові норми.

4. *Етична (моральна) культура* – система моральних цінностей та принципів, якими керується юрист у професійній діяльності.

5. *Естетична культура* – розуміння та дотримання законів краси та гармонії в професійній діяльності.

6. *Психологічна культура* – знання психологічних основ діяльності, вміння керувати власним психологічним станом, розуміти психологічні особливості клієнтів та колег.

7. *Комунікативна культура* – здатність ефективно спілкуватися в професійному середовищі.

8. *Економічна культура* – розуміння економічних аспектів юридичної діяльності.

9. *Екологічна культура* – усвідомлення значущості екологічних проблем та відповідальний підхід до охорони довкілля в професійній діяльності.

10. *Деонтологічна культура* – усвідомлення професійного обов'язку та відповідальності перед суспільством, клієнтами, колегами.

Кожен із зазначених видів професійної культури юриста має власний зміст, структуру та особливості, які в сукупності формують цілісний образ висококваліфікованого фахівця у сфері права.

2. Поняття інформаційної культури юриста та її характеристика

Інформаційна культура юриста – це система знань, умінь та навичок пошуку, відбору, аналізу, обробки, зберігання, передачі та захисту правової інформації, а також створення нової інформації в процесі професійної юридичної діяльності.

Основні складові інформаційної культури юриста:

1. *Інформаційна компетентність* – знання джерел правової інформації, вміння їх використовувати, здатність критично оцінювати інформацію.

2. *Технологічна компетентність* – навички роботи з сучасними інформаційними технологіями, професійними базами даних, правовими інформаційними системами.

3. *Комунікаційна компетентність* – здатність передавати та отримувати інформацію, організовувати ефективний обмін інформацією в професійному середовищі.

4. *Інформаційна етика* – дотримання етичних норм при роботі з інформацією (конфіденційність, захист персональних даних, інтелектуальна власність).

Функції інформаційної культури юриста:

– *Пізнавальна* – забезпечує отримання нових знань, необхідних для професійної діяльності.

– *Комунікативна* – сприяє ефективному обміну інформацією.

– *Регулятивна* – регламентує процеси роботи з інформацією.

– *Захисна* – забезпечує збереження конфіденційності та захист інформації.

– *Прогностична* – дозволяє на основі аналізу інформації прогнозувати розвиток правових ситуацій.

Особливості інформаційної культури сучасного юриста:

1. Здатність працювати з великими обсягами правової інформації, вміння систематизувати та структурувати її.

2. Навички використання електронних правових баз даних, інформаційно-пошукових систем, спеціалізованого програмного забезпечення.

3. Вміння відрізнити достовірну правову інформацію від недостовірної, актуальну від застарілої.

4. Здатність до продукування якісної правової інформації (складання юридичних документів, аналітичних матеріалів, правових висновків).

5. Вміння забезпечувати інформаційну безпеку в професійній діяльності.

6. Дотримання правил захисту інформації з обмеженим доступом (конфіденційної, таємної, службової).

7. Постійне вдосконалення навичок роботи з інформацією, освоєння нових інформаційних технологій.

8. Розвиток інформаційної культури є необхідною умовою професійного зростання юриста в сучасному інформаційному суспільстві.

3. Політична культура юриста: поняття, структура, рівні, види

Політична культура юриста – це система знань, цінностей, переконань і моделей поведінки, що визначають ставлення юриста до політичної системи, політичних процесів та явищ, а також характер його взаємодії з політичними інститутами у процесі професійної діяльності.

Структура політичної культури юриста:

1. *Когнітивний компонент* – знання про політичну систему, політичні інститути, процеси, ідеології, правові засади політичної діяльності.

2. *Ціннісно-оцінний компонент* – система політичних цінностей, ідеалів, переконань, які визначають ставлення до політичних явищ і процесів.

3. *Емоційний компонент* – почуття і емоції щодо політичних явищ, суб'єктів політики та політичних подій.

4. *Поведінковий компонент* – моделі політичної поведінки, участь у політичному житті, взаємодія з політичними інститутами.

Рівні політичної культури юриста:

1. *Буденний рівень* – політична культура, яка формується на основі повсякденного досвіду, характеризується фрагментарністю, суперечливістю, емоційністю.

2. *Теоретичний рівень* – політична культура, яка ґрунтується на систематизованих знаннях, раціональному аналізу політичних явищ та процесів.

3. *Професійний рівень* – політична культура, яка передбачає глибоке розуміння політико-правових процесів та вміння враховувати їх у професійній юридичній діяльності.

Види політичної культури юриста:

1. *За типом політичних цінностей:*

- ліберальна;
- консервативна;
- соціал-демократична;
- націоналістична та ін.

2. *За ступенем участі в політичному житті:*

- активна;
- пасивна.

3. *За характером політичної свідомості:*

- демократична;
- авторитарна;

– тоталітарна.

4. За ступенем впливу на політичні процеси:

– елітарна (характерна для юристів, які займають високі посади у державному апараті);

– масова (характерна для юристів, які не мають безпосереднього впливу на прийняття політичних рішень)

Особливості політичної культури юриста:

1. Юрист повинен дотримуватися політичного нейтралітету при виконанні професійних обов'язків.

2. Професійна діяльність юриста має бути вільною від політичного впливу та тиску.

3. Юрист повинен мати глибоке розуміння взаємозв'язку між правом і політикою.

4. Політична культура юриста має відповідати демократичним цінностям та принципам верховенства права.

5. Юрист повинен протидіяти спробам використання права як інструменту політичної боротьби.

Політична культура юриста є важливим компонентом його професійної культури, оскільки право і політика тісно взаємопов'язані у сучасному суспільстві.

4. *Правова культура юриста: поняття та зміст, види, структура*

Правова культура юриста – це високий рівень знання, розуміння та дотримання норм права, поваги до правових цінностей, а також професійна здатність до правотворчості, правозастосування та правового виховання, що визначає якість юридичної діяльності та ефективність правового регулювання.

Зміст правової культури юриста:

1. Глибоке знання системи права, чинного законодавства, судової практики.

2. Повага до права, законності та правопорядку.
3. Переконаність у необхідності і соціальній корисності права.
4. Професійне правове мислення.
5. Вміння тлумачити та застосовувати правові норми.
6. Навички юридичної техніки та складання правових документів.
7. Здатність до правового аналізу та оцінки юридичних ситуацій.
8. Правова активність та ініціативність.

Види правової культури юриста:

1. За сферою професійної діяльності:

- судова правова культура;
- адвокатська правова культура;
- нотаріальна правова культура;
- прокурорська правова культура;
- правова культура слідчого;
- правова культура юрисконсульта та ін.

2. За галузевою приналежністю:

- конституційно-правова культура;
- цивільно-правова культура;
- кримінально-правова культура;
- адміністративно-правова культура та ін.

3. За характером діяльності:

- правотворча культура;
- правозастосовча культура;
- правоохоронна культура;
- експертно-консультативна культура.

Структура правової культури юриста:

1. Інтелектуальний (когнітивний) компонент:

- правові знання (теоретичні, прикладні, процедурні);
- правове мислення;
- правові погляди та переконання.

2. Емоційно-ціннісний (аксіологічний) компонент:

- правові цінності;
- правові почуття (повага до права, почуття справедливості);
- правові оцінки.

3. Діяльнісний (поведінковий) компонент:

- правові навички та вміння;
- правова активність;
- правова поведінка.

4. Комунікативний компонент:

- правовий діалог;
- юридична мова та термінологія;
- аргументація правової позиції.

Функції правової культури юриста:

- *Пізнавальна* – забезпечує глибоке освоєння правових явищ;
- *Регулятивна* – визначає межі професійної поведінки;
- *Ціннісно-нормативна* – формує систему правових цінностей;
- *Комунікативна* – забезпечує правову взаємодію;
- *Прогностична* – дозволяє передбачати розвиток правових ситуацій.

Правова культура юриста є ключовою складовою його професійної культури, яка визначає ефективність професійної діяльності та соціальну цінність юриста як фахівця у сфері права.

5. Етична культура юриста: поняття та зміст, характеристика моральних принципів і норм, структура

Етична культура юриста – це система моральних цінностей, принципів, норм та правил поведінки, яких дотримується юрист у своїй професійній діяльності, а також здатність до морального осмислення юридичної практики та прийняття етично обґрунтованих рішень.

Зміст етичної культури юриста:

1. Моральна свідомість юриста (погляди, переконання, цінності).
2. Дотримання моральних принципів та норм у професійній діяльності.
3. Здатність до морального вибору в складних ситуаціях.
4. Вміння оцінювати свої дії з позицій моралі.
5. Моральна відповідальність за прийняті рішення.
6. Розвинена професійна честь, гідність, совість.

Характеристика моральних принципів і норм юридичної діяльності:

1. *Принцип справедливості* – вимагає відповідності між правами та обов'язками, злочином і покаранням, заслугами та їх визнанням.
2. *Принцип гуманізму* – вимагає поваги до людської гідності, визнання пріоритету прав і свобод людини.
3. *Принцип об'єктивності та неупередженості* – вимагає всебічного і незалежного від особистих інтересів та симпатій розгляду справи.
4. *Принцип істини* – вимагає встановлення об'єктивної істини у справі на основі достовірних фактів.
5. *Принцип законності* – вимагає суворого дотримання букви і духу закону.
6. *Принцип незалежності* – вимагає свободи від зовнішнього впливу при прийнятті професійних рішень.
7. *Принцип конфіденційності* – вимагає збереження професійної таємниці.
8. *Принцип чесності та порядності* – вимагає відвертості, правдивості, вірності своєму слову.
9. *Принцип професійної солідарності* – вимагає взаємоповаги та взаємодопомоги в професійному середовищі.
10. *Принцип професійної гідності* – вимагає підтримання високого авторитету професії, корпоративної честі.

Структура етичної культури юриста:

1. *Когнітивний компонент:*

– знання моральних принципів та норм професійної етики;

- розуміння етичних кодексів правничих професій;
- уявлення про професійний моральний ідеал.

2. Мотиваційно-ціннісний компонент:

- моральні цінності та переконання;
- моральні почуття (справедливість, відповідальність, совість);
- внутрішня мотивація до етичної поведінки.

3. Поведінковий компонент:

- моральні вчинки;
- етична поведінка в професійних ситуаціях;
- вирішення етичних дилем у професійній діяльності.

4. Рефлексивний компонент:

- моральна самооцінка;
- здатність до морального аналізу ситуацій;
- критичне осмислення власної поведінки з позицій етики.

Особливості етичної культури юриста:

1. Необхідність постійного морального вибору в умовах протиборства інтересів.
2. Висока моральна відповідальність за прийняті рішення.
3. Публічний характер юридичної діяльності, що зумовлює підвищені моральні вимоги.
4. Взаємозв'язок правового та морального регулювання професійної поведінки.
5. Корпоративний характер моральних норм, специфічних для юридичної спільноти.

Етична культура юриста є фундаментом професійної діяльності, що забезпечує її соціальну корисність та відповідність високим моральним стандартам суспільства.

6. Загальна характеристика естетичної культури юриста

Естетична культура юриста – це рівень розвитку здатності сприймати, розуміти та створювати прекрасне в професійній діяльності, а також дотримуватися законів краси, гармонії та досконалості в професійній поведінці, спілкуванні та зовнішньому вигляді.

Основні компоненти естетичної культури юриста:

1. *Естетична свідомість:*

– естетичні знання (уявлення про прекрасне і потворне, піднесене і низьке);

– естетичні смаки та ідеали;

– естетичні почуття (відчуття краси, гармонії, порядку).

2. *Естетична діяльність:*

– естетика професійної поведінки;

– естетика професійного мовлення;

– естетика професійного спілкування;

– естетика зовнішнього вигляду.

3. *Естетика професійного середовища:*

– організація робочого простору;

– дизайн юридичних документів;

– естетика проведення юридичних процедур.

Функції естетичної культури юриста:

Гармонізуюча – забезпечує гармонійне поєднання форми і змісту юридичної діяльності.

Гуманістична – сприяє олюдненню юридичних процедур, надання їм емоційно-чуттєвого виміру.

Комунікативна – полегшує професійне спілкування через естетичні компоненти.

Регулятивна – встановлює естетичні норми професійної поведінки.

Виховна – формує естетичні почуття, смаки та ідеали

Особливості естетичної культури юриста:

1. *Естетика юридичного мовлення:*

- чіткість та ясність формулювань;
- логічність та послідовність викладу;
- доречність використання юридичної термінології;
- виразність та образність (особливо в судових промовах);
- риторична майстерність.

2. Естетика зовнішнього вигляду:

- діловий стиль одягу;
- охайність та акуратність;
- відповідність зовнішнього вигляду ситуації та статусу;
- помірність у використанні аксесуарів та прикрас.

3. Естетика професійної поведінки:

- стриманість та виваженість;
- гідність та впевненість;
- коректність та тактовність;
- природність та невимушеність.

4. Естетика юридичних документів:

- структурованість та логічність;
- грамотність та стилістична правильність;
- візуальна організація тексту;
- відповідність встановленим формам.

5. Естетика робочого простору:

- порядок на робочому місці;
- функціональність організації простору;
- відповідність оформлення приміщення професійному статусу.

Естетична культура юриста має важливе значення для ефективності професійної діяльності, оскільки сприяє встановленню довіри до юриста, створює позитивне враження, полегшує комунікацію з клієнтами та колегами, підвищує авторитет правничої професії в суспільстві.

7. Етикет як зовнішня форма вираження професійної культури юриста

Етикет юриста – це встановлені правила зовнішньої культури поведінки, спілкування, зовнішнього вигляду та організації професійного середовища, що відображають професійну культуру юриста та сприяють ефективній взаємодії в юридичній сфері.

Сутність та значення етикету в професійній культурі юриста:

1. Етикет є зовнішнім проявом внутрішньої культури особистості юриста.
2. Дотримання етикету сприяє ефективній комунікації та встановленню довірливих відносин.
3. Етикет відображає повагу до професії, колег, клієнтів та суспільства.
4. Етикет формує позитивний імідж юриста та правничої професії в цілому.
5. Дотримання етикету створює комфортне професійне середовище.

Види етикету в юридичній діяльності:

1. *Службовий етикет* – правила поведінки в професійному середовищі, взаємодії з колегами, керівництвом та підлеглими.
2. *Судовий етикет* – правила поведінки в судовому засіданні, звернення до суду та учасників судового процесу.
3. *Дипломатичний етикет* – правила поведінки при міжнародній юридичній діяльності, взаємодії з іноземними колегами.
4. *Мовленнєвий етикет* – правила культури мовлення, використання формул ввічливості, звернень.
5. *Етикет зовнішнього вигляду* – правила дотримання дрес-коду відповідно до ситуації та статусу.
6. *Етикет документації* – правила оформлення юридичних документів.
7. *Етикет віртуального спілкування* – правила поведінки в електронному листуванні, соціальних мережах, онлайн-конференціях.

Основні вимоги етикету юриста:

1. *Культура спілкування:*

- ввічливість та тактовність;
- дотримання субординації;
- коректне використання професійної термінології;
- вміння активно слухати;
- контроль за невербальними засобами комунікації;
- повага до думки співрозмовника.

2. Культура зовнішнього вигляду:

- діловий стиль одягу;
- охайність та акуратність;
- помірність у використанні парфумерії та косметики;
- відповідність зовнішнього вигляду ситуації та посаді.

3. Культура організації робочого простору:

- порядок на робочому місці;
- раціональне розміщення робочих матеріалів;
- естетичне оформлення приміщення.

4. Культура проведення ділових зустрічей:

- пунктуальність;
- правила знайомства та представлення;
- вміння вести ділову бесіду;
- правила обміну візитними картками.

5. Етикет телефонних розмов:

- правила ведення телефонної розмови;
- вміння лаконічно викладати інформацію;
- дотримання часових меж розмови.

6. Етикет електронного спілкування:

- правила оформлення електронних листів;
- дотримання субординації в електронному листуванні;
- правила поведінки в соціальних мережах.

Особливості етикету різних юридичних професій:

1. Суддівський етикет:

- особлива стриманість та неупередженість;
- дотримання церемоніалу та процедури судового засідання;
- використання мантиї та інших атрибутів суддівської влади.

2. Адвокатський етикет:

- особлива увага до конфіденційності;
- етикет взаємовідносин з клієнтом;
- коректність у відносинах з процесуальними опонентами.

3. Прокурорський етикет:

- урочистість та офіційність поведінки;
- особлива увага до точності формулювань;
- стриманість у вираженні емоцій.

4. Нотаріальний етикет:

- особлива акуратність у роботі з документами;
- тактовність при роз'ясненні правових наслідків дій;
- уважність до деталей.

Етикет юриста має глибоке історичне коріння та національні особливості. При цьому він постійно розвивається, відображаючи зміни в суспільстві та правовій системі. Дотримання правил етикету є невід'ємною складовою професіоналізму юриста та запорукою його успішної професійної діяльності.

Висновки

Професійна культура юриста є багатоаспектним явищем, що включає різні види культури: інформаційну, політичну, правову, етичну, естетичну, а також етикет як зовнішню форму її вираження. Кожен вид професійної культури має власний зміст, структуру та функції, але всі вони взаємопов'язані та взаємодоповнюють один одного, формуючи цілісний образ висококваліфікованого юриста.

Професійна культура юриста формується в процесі професійної освіти та практичної діяльності, постійно розвивається та вдосконалюється. Високий рівень професійної культури є необхідною умовою ефективного виконання професійних обов'язків, а також важливим чинником підтримання авторитету правничої професії в суспільстві.

Сучасні умови висувають нові вимоги до професійної культури юриста, зокрема, пов'язані з розвитком інформаційних технологій, глобалізацією правової діяльності, підвищенням суспільних очікувань щодо етичних стандартів юриста. Тому юрист має постійно працювати над розвитком своєї професійної культури, вдосконалювати професійні знання, навички, розвивати професійно значущі особистісні якості.